

BARÁTH Zsuzsanna & ERDEI Gábor

Az idegennyelv-oktatást, valamint a nyelvválasztást meghatározó és befolyásoló tényezők a szakképzésben

Bevezetés

Vizsgálatunkban arra kerestük a választ, hogyan hat a gazdasági környezet a szakképzés tantárgyi struktúrájára? Milyen jelzőrendszeren keresztül érintkeznek a piaci szereplők és a helyi szakképzés? Hogyan igyekeznek a szakképzés kielégíteni ezeket az igényeket? Milyen további tendencia várható a jövőben? Jogosak-e a feltételezések, mely szerint az angol nyelv további térhódításának eredményeként a német nyelv órák további drasztikus csökkenése várható? Milyen szerepe és mekkora súlya lehet a jövőben a magyarországi német nyelvtudásnak a középszintű (azaz technikai) végzettséggel rendelkező szakemberek esetén?

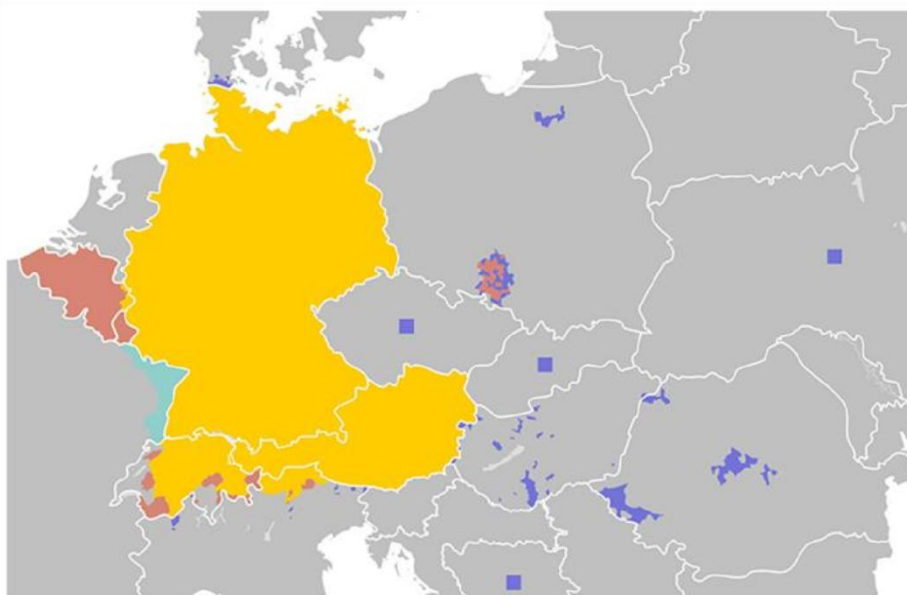
Nemzetközi kitekintés

A német nyelv nemzetközi szerepe és súlya

Napjainkban vitathatatlan és megkérdőjelezhetetlen az angol nyelv dominanciája. A német nyelv immár évtizedek óta a második idegen nyelv pozíciójáért küzd több kelet-közép-európai országban, így Magyarországon. De miért is érdemes még mindig németül tanulni? Milyen lehetőségeket nyit(hat) meg a német nyelv ismerete?

Európában hét országban hivatalos nyelv a német: Németországban (körülbelül 82 millió lakos), Ausztriában, Liechtensteinben, Svájcban (itt négy hivatalos nyelv létezik) és Luxemburgban (3 hivatalos nyelv), valamint találunk kisebb részeket Belgiumban (német nyelvű közösség keleten) és Olaszországban (Bozen-Dél-Tirol tartomány) is, ahol az egyik hivatalos nyelvként a németet is elismerik, ezáltal Európában az első helyet foglalja el a nyelv, ha a németet anyanyelvként beszélők számát vizsgáljuk.

- 1. ábra:** A német nyelv elterjedtsége Európában: a német a hivatalos vagy társhivatalos nyelv (de jure vagy de facto) és a lakosság többségének anyanyelve

Forrás: wikipedia.de, Deutsche Sprache

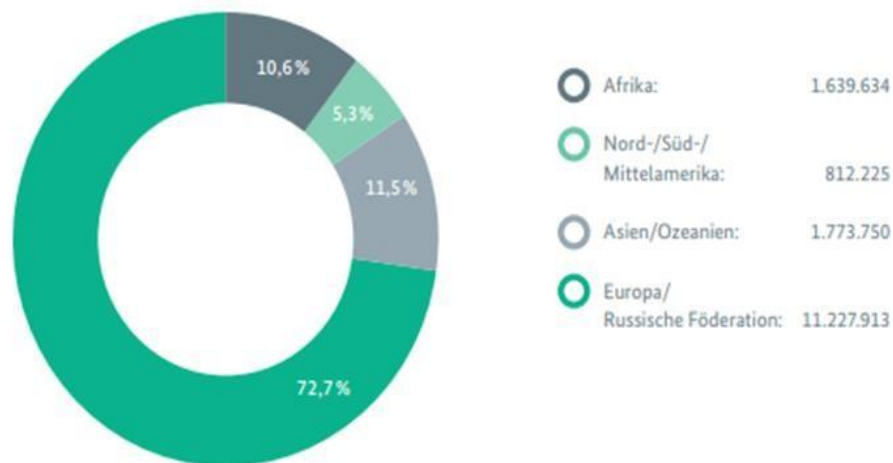
Amennyiben a német nyelv idegen nyelvként betöltött szerepét a 20. században, tesszük vizsgálatunk tárgyává, megállapítható, hogy 1908 és 1938 között a német nyelv iskolai idegennyelv-oktatásban elfoglalt helye világszerte viszonylag stabil volt. A német a harmadik helyen végzett az angol és a francia mögött. Az európai országokban az 1920-as évek óta még enyhe növekedés is tapasztalható. A háború utáni időszakban a DaF (Deutsch als Fremdsprache tanfolyamokon résztvevők száma állandó, mérsékelt szinten maradt. A két német állam 1990-es egyesülése következtében az 1990-es évektől mérsékeltten nőtt a németül tanulók száma. A Goethe Intézet ebben a században kétszámjegyű növekedési rátákat regisztrált. Ugyanakkor a német nyelvet tanulók becsült száma világszerte 20,1 milliőről (2000) 14,5 millióra (2010) csökkent.” (Ammon, 2015, hivatkozva Haarmann 2015).

Valószínűleg szerepet játszik ebben az a tény is, hogy a diplomácia és a nemzetközi politika terén az 1933-tól 1945-ig tartó tragikus német történelmi események a német nyelvre is hatással voltak: a német nyelv nem került például az Egyesült Nemzetek Szervezetének hat hivatalos nyelve közé sem (a szervezet hat hivatalos nyelve az angol, az arab, a francia, az orosz, a kínai és a spanyol).

Szembeűnő viszont, hogy míg folyamatosan nő azon országok száma, ahol a német nyelvet iskolai keretek között oktatják, ezzel párhuzamosan a németül tanulók száma nemzetközi viszonylatban is csökken. Míg növekedés elsősorban Brazíliában, Indiában és Kínában tapasztalható, valamint Afrika számos országában, elsősorban a Goethe Intézet újonnan megnyílt irodái támogatásának köszönhetően, addig a volt Szovjetunió utódállamaiban, valamint Kelet-Közép-Európában és Skandináviában egyértelműen a csökkenés dominál (Ammon, 2012). Jelenleg a világ népességének 2% beszél németül (Diez-Holz, 2012).

2. ábra: A németül tanulók megoszlása világviszonylatban régióként

Weltweite Verteilung der Deutschlernenden nach Regionen

Forrás: Auswärtiges Amt, 2020

Míg 2000-ben világszinten még 20,1 millióan tanultak németül, ez a szám 2010-re 14,9 millióra csökkent. 2015-re sikerült ezt a számot 15,3 millióra növelni, majd 2020-ban is hasonló képet kapunk: 15,45 millió fő tanul németül világviszonylatban. Továbbra is Európában van a legtöbb németül tanuló (73%), azzal együtt, hogy egyes országokban meredek visszaesés is tapasztalható. Erre kiváló példa Lengyelország és Magyarország, olyan államok, amelyekben a német nyelv hagyományosan jó helyzetben volt a földrajzi közelség vagy a történelmi összefonódások miatt (Auswärtiges Amt, 2020).

A téma nemzetközileg is elismert szakértője, Ulrich Ammon, aki a német nyelvészet emeritus professzora a Duisburg-Esseni Egyetemen, évtizedek óta riadót fúj a német nyelv nemzetközi tekintélyének megmentéséért. Amikor 2010-ben megszűntették az Európai Unióban 2007-es bővítéssel létrehozott külön biztosi pozícióját, amely többnyelvűségért felelős európai biztos elnevezéssel működött, komoly aggodalmának és felháborodásának adott hangot. Azzal, hogy ezt a kiemelt figyelmet érdemlő feladatkört az „Oktatás, kultúra, többnyelvűség és ifjúság” területéért

felelős biztos hatáskörébe szervezték vissza, jelentős visszalépés történt a többnyelvűségért folytatott folyamatban. „Különösen fájdalmas”, írja, „hogyan bár az Európai Bizottság egyik deklarált munkanyelve az angol és a francia mellett a német, ott azonban nem használják, a határozat-tervezeteket szinte kizárólag angolul vagy franciául fogalmazzák meg” (Ammon 2010). Több a jelenlegi körülmények között nem is várható el, mivel a Bizottság tisztviselőinek alig 20 százaléka tud németül – mindössze fele olyan arányban, mint az európai uniós lakosságban elfoglalt aránya. Tehát a német nyelv helyzete az uniós intézményekben sokkal rosszabb, mint magában a közösségben, amit ezek az intézmények kiszolgálnak, rögzíti Ammon (2010). Köztudott, hogy a német nyelvet beszélik a legtöbben anyanyelvként az EU-ban, és többen beszélik idegen nyelvként, mint bármely más nyelvet, kivéve az angolt. Ezen túlmenően a német nyelvterület az EU földrajzi középpontjában helyezkedik el, és lakói adják a legnagyobb hozzájárulást a gazdasághoz és a költségvetéshez. Ezért a német nyelv intézményi jelentéktelensége nem magától értetődő. Az EU nyelvpolitikájának eme hiányossága, rontja az EU és intézményei elfogadottságát Németországban, különösen a német ajkú lakosság művelt rétegeiben, ami tovább erősítheti az euroszeptikusok táborát. Természetesen más tényezők, különösen a globalizáció is ebbe az irányba hat. Az a tény azonban, hogy az EU ezt a nyomást ahelyett, hogy enyhítené, fokozza, visszatetszést szül(t) a német anyanyelvű uniós polgárok körében, zárja gondolatmenetét (Ammon, 2010).

A német anyanyelvű országok, elsősorban Németország, de Ausztria és Svájc is, feladatának tekinti, hogy nem csak európai, hanem nemzetközi viszonylatban is támogassa a német nyelv elterjedését, tanulását. Németországban például létrejött a „Zentrales Netzwerk Deutsch“ a külügyminisztérium irányításával, melynek fő feladata a német nyelv népszerűsítése külföldön. Olyan intézményeket egyesít, mint a Deutsche Akademische Austauschdienst (DAAD), a Deutsche Welle (DW), a Goethe-Intézet és a Zentralstelle für das Auslandsschulwesen (ZfA). A célcsoport az Európán kívüli világ.

Németország világgazdasági pozíciója és súlya az európai gazdaságban

A problémát tárgyalva, nem hagyható figyelmen kívül az sem, hogy egy nyelv idegen nyelvként való vonzereje inkább függ a beszélők gazdasági erejétől, mint az azt beszélők számától. A fent felsorolt országok gazdasági ereje, politikai súlya, vezető pozíciója a fontos technológiák terén, valamint nemzetközileg is vonzó felsőoktatása mind motiváló tényező lehet.

Ebben a pontban csak gazdasági aspektusból kívánjuk vizsgálni a kérdést, megjegyezve, hogy a kérdés kulturális szempontból sem kevésbé fontos és érdekes. A legfontosabb figyelembeveendő szempontok:

- Németország a világ második legnagyobb exportőre.
- A német gazdaság első helyen áll Európában és negyedik helyen világviszonylatban. GDP-je 2021-ben 3.570.620 millió euró volt, magasan megelőzve a második helyen álló Egyesült Királyságot (2.526.615 millió euró) és a harmadik helyen álló Franciaországot (Statista, 2023). Németország 2022-ben GDP tekintetében a negyedik legerősebb gazdasági nagyhatalom volt (USA, Kína és Japán után). Gazdasági ereje vetekszik az összes spanyol nyelvű országgal együttesen.
- Számos globális vállalat székhelye Németországban van. Az ország által kínált magasan szakképzett munkaerő, fejlett infrastruktúra és rendelkezésre álló technológia miatt vonzza a nemzetközi befektetőket (Global Poe Services, 2023). S bár a német nyelvterületen működő világvállalatok manapság már egyértelműen az angolt használják, ők is ápolják a német nyelvet, kiegészítő ismeretként, kompetenciaként honorálják a német nyelv ismeretét, és saját német kurzusokat is kínálnak.
- A német ajkú turisták mind a turizmusban, mind a vendéglátásban értékelik, ha külföldön is anyanyelvükön szólítják meg, szolgálják ki őket.
- Németország számtalan tanulmányi és munkalehetőséget kínál. Meg kell azonban jegyezni, hogy a német egyetemeken egyre több angol nyelvű képzést kínálnak, feladva az anyanyelvüket. Azaz elképzelés és/vagy elvárás, hogy a külföldi hallgatók később a német kultúra nagyköveteiként térnek vissza hazájukba, feltételezi, hogy németországi tanulmányaik során megismerkednek a német kultúrával és nyelvvel egyaránt. Ez azonban egyre kevésbé van így. Ehelyett a németországi képzés angol nyelven folyik, így jobb lehetőséget kínálva a

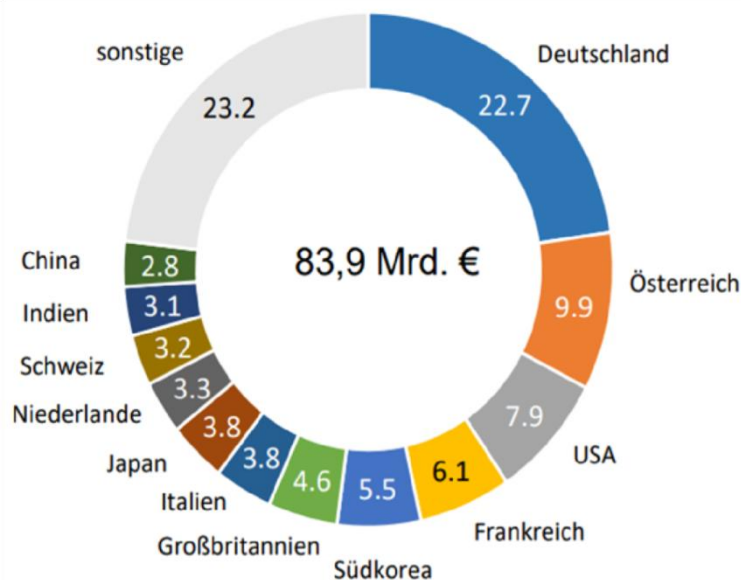
végzeteknek a globális munkaerőpiacon. Az általuk választott ország idegen marad az ott fogadott hallgatók számára.

- A tudományos kutatásban Németország kutatási és fejlesztési teljesítményének köszönhetően az angol után még mindig a német a legfontosabb nyelv. Bár a német nyelvű publikációk aránya, a DAAD jelentése szerint, a természettudományos publikációk területén 1%-ra esett vissza. Meg kell azonban jegyezni, hogy a világ lakosságának körülbelül 2%-a tud egyáltalán németül (Diez-Holz, 2012). A németek világelsők a mérnöki teljesítményüket tekintve is.
- A munkaerőpiacon feltétlen előnnyel indul(hat) az, aki németül beszél, így képes a német anyanyelvű üzleti partnerekkel németül tárgyalni.

A német-magyar gazdasági kapcsolatok

Németország és Magyarország gazdasági kapcsolatai rendkívül intenzívek és dinamikus fejlődést mutatnak. Magyarország számára Németország a legfontosabb gazdasági partner. Ez egyrészt abban nyilvánul meg, hogy Németország évtizedek óta a legfontosabb befektető az összvolumen tekintve hazánkban. A 2022-ben végzett kutatásunkban a hozzáférhető statisztikák szerint a németországi tőkebefektetések adják a magyarországi tőkebefektetések több mint egyötödét. A volumentét tekintve második Ausztriához képest több mint kétszeres mértékű. Az elmúlt egy-két évben ugyanakkor kínai befektetések rohamosan bővültek.

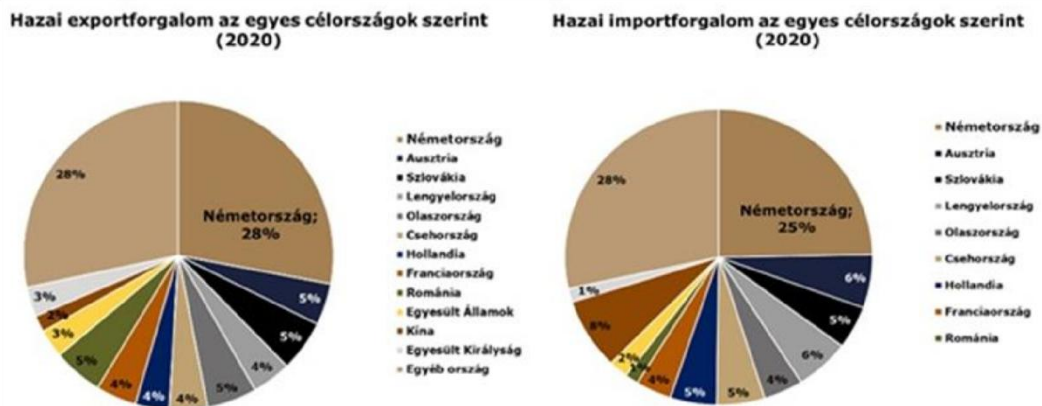
3. ábra: Külföldi működőtőke-befektetések Magyarországon %-ban (2019)*

Forrás: DUIHK, 2022

Másrésről viszont nagyon intenzív a két ország közötti kereskedelmi kapcsolat is, hiszen Magyarország számos területen fontos piac, beszerzési forrás és termelési helyszín a német cégek számára. A magyar export közel 28%-a Németországba irányul, míg az import 25%-a származik Németországból (2020).

4. ábra: A hazai export- és importforgalom az egyes célországok szerint

Forrás: Németh, 2021

2020-ban 18 041 millió Euro értékben történt közvetlen tőkebefektetés Magyarországra, ennek keretében 788 vállalat 213 000 alkalmazottal 52 135 milliárd Euro éves forgalmat bonyolított le. A legjelentősebb befektetők Baden-Württemberg, Bajorország és Észak-Rajna-Vesztfália tartományokból érkeztek. Tehát az országos politika szintje mellett fontos kihangsúlyoznunk azt is, hogy egyes tartományok gazdasági szereplői és a hazai gazdaság közötti kapcsolatok különösen szorosak.

5. ábra: A német közvetlen befektetések Magyarországon szövetségi államokra bontva – 2020

Tab. 2: Deutsche Direktinvestitionen in Ungarn nach Bundesländern – 2020*

Bestand am 31.12. (unmittelbare und mittelbare Direktinvestitionen, saldiert)

	Direktinvestitionen in Ungarn		Kenngrößen der Unternehmen in Ungarn		
	Bestand in Mio. EUR	Anzahl	Beschäftigte in Tsd.	Jahresumsatz in Mrd. €	
Alle Bundesländer	18 041	788	213	52 135	
Baden-Württemberg	4 772	295	73	18 849	
Bayern	4 740	152	50	12 826	
Berlin	154	10	3	277	
Brandenburg	16	4	1	68	
Bremen	X	X	X	X	
Hamburg	398	39	3	989	
Hessen	1 106	62	16	2 235	
Mecklenburg-Vorpommern	-	-	-	-	
Niedersachsen	710	47	14	3 659	
Nordrhein-Westfalen	5 460	141	47	12 047	
Rheinland-Pfalz	539	20	3	850	
Saarland	52	5	1	194	
Sachsen	32	3	0	29	
Sachsen-Anhalt	-	-	-	-	
Schleswig-Holstein	16	7	0	42	
Thüringen	X	X	X	X	

Forrás: DUIHK, 2022

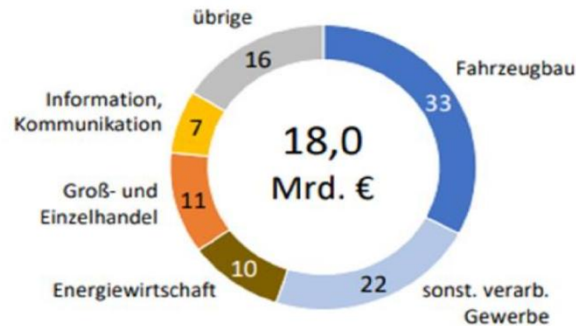
A Német-Magyar Ipari és Kereskedelmi Kamara adatai szerint a német tőkebefektetések egyharmada az autóiparba, további egyötöde egyéb feldolgozóipari szektorokba irányul. A KSH adatai szerint a nagy- és kiskereskedelemmel, ingatlanügyletekkel és fémfeldolgozási termék gyártásával foglalkozó német vállalatok jelenléte is meghatározó súlyú idehaza.

6. ábra: Német közvetlen tőkebefektetések Magyarországon gazdasági ágazatok szerint – 2020

Abb. 1: Deutsche Direktinvestitionen in Ungarn nach Wirtschaftszweigen – 2020*

Bestand am Jahresende nach den Wirtschaftszweigen der ungarischen Investitionsobjekte (unmittelbare und mittelbare Direktinvestitionen, saldiert).

Anteile in %

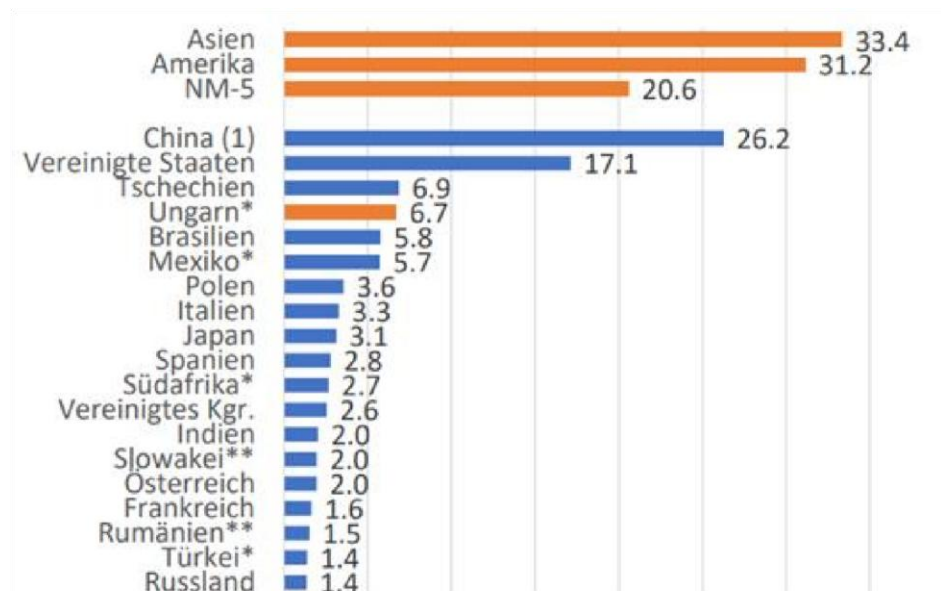

Forrás: DUIHK, 2022

- 33% gépjármű összeszerelés
- 22% egyéb feldolgozó iparág
- 10% energiagazdaság
- 11% nagy- és kiskereskedés
- 7% információ és kommunikáció
- 16% egyéb.

A németországi autóipar külföldi befektetésének 6,7% irányul Magyarországra, ami hazánk méretéhez viszonyítva jelentős arány.

7. ábra: Német vállalatok külföldi befektetései az autóiparban

Forrás: Bundesbank

A német-magyar gazdasági kapcsolatok egyik motorja az DUIHK (azaz Deutsch-Ungarische Industrie- und Handelskammer), vagyis a Német-Magyar Ipari és Kereskedelmi Kamara, amelyet 1993-ban 36 vállalat alapított meg, miután már 1990-től a „német gazdaság küldötti irodája” eredményesen működött Budapesten. 2022-re a Kamarának már több mint 900 tagvállalata van, és 25 főállású munkatársa járul hozzá a hatékony működéshez.

„Bár a két ország viszonya volt már jobb is a múltban, nem engedjük el egymás kezét, és meghallgatjuk a másik felet, hogy megértsük, és közös megoldásokat találjunk a jelenkor és a jövő kihívásaira. Mert egy jó német-magyar viszony fontos mindkét ország, és az egész Európai Unió szempontjából is.” (Györkös 2022). „Ifjúság, párbeszéd, jövő” jelmonddal került megrendezésre két év kényszerszünet után a Magyar-Német Fórum 2022-ben az Andrássy Gyula Budapesti Német Nyelvű Egyetemen. Itt nem csak a két ország politikusai és szakértői vettek részt, hanem szép számmal a fiatalság is. Ezen a rendezvényen fogalmazták meg a fent idézett tanúságokat. Györkös Péter (berlini magyar nagykövet) a Nézőpont Intézet és a német Konrad Adenauer Alapítvány közvélemény-kutatása adatai alapján igyekezett tompítani a helyzetet, miszerint a bilaterális viszonyok nem olyan rosszak, mint ahogy a média igyekszik azt hangsúlyozni. A felmérés szerint a magyarok 88 százaléka, míg a németek több mint hetven százaléka gondolja azt, hogy a német-magyar kapcsolatok fontosak Európának. Ugyanakkor hangsúlyozták, hogy a háború okozta biztonsági kihívások, az energiaválság, valamint az Unió balkáni integrációjának mikéntjében az álláspontok sajnálatos módon ütköznek, folyamatosan érezhetőek a nézetkülönbségek miatti feszültségek (Dóka, 2022).

Ugyanakkor aggodalomra ad okot, hogy a Magyarországon működő német cégek egyre többször hangoztatják a jogbiztonság hiányát. A Német-Magyar Ipari és Kereskedelmi Kamara (DUIHK) 2022-ben készített felmérése szerint: „Nem javult a meglátás a korrupció, valamint a közbeszerzések átláthatósága terén. Csak minden hatodik vezető látja pozitívan a helyzetet, 55-60% elégedetlen, ami a régiós átlagnál is gyengébb „(DUIHK, 2022).

A német nyelv helyzete és annak változásai Magyarországon a rendszerváltás óta

Aktuális helyzet Magyarországon, a német nyelv szerepe és helyzete a közoktatásban

A német Külügyminisztérium hivatalának 2020-as statisztikája szerint Magyarországon a 3.745 idegen nyelvet oktató iskolából mintegy 2.700-ban van lehetőség a német nyelv elsajátítására. Ezekben az intézményekben 5.488 némettanár 314.478 diákot tanít. Ez 2015-höz képest jelentős visszalépést jelent, hiszen 112.092 fővel csökkent a németül tanuló diákok száma. Ez a tendencia persze részben adódhat a demográfiai csökkenésből is. Ugyanakkor a felsőoktatásban tanulók esetében pozitív az elmozdulás iránya, itt ugyanis 743 fővel nőtt azok száma, akik ezen az oktatási szinten szeretnék elsajátítani a német nyelvet. A valós képhez természetesen a hallgatói létszámváltozások is árnyalják. A lenti adatsor az iskolán kívüli németül tanulókat csak a Goethe Intézet tanfolyamain vizsgálja.

1. táblázat: A németül tanulók száma Magyarországon 2020-ban

Iskolák száma, melyekben idegen nyelv oktatás folyik	Iskolák száma, melyekben német oktatás folyik	Német mint idegen nyelv, tanárok száma	Iskolai keretek között németül tanuló száma 2020	Változás 2015-höz képest	Németül tanuló száma az egyetemi és főiskolai hallgatók között	Változás 2015-höz képest	Németül tanulók száma a Goethe Intézet szervezésében	A németül tanulók összlétszáma
3.745	2.700	5.488	314.478	-112.092	6.356	743	2.238	323.072

Forrás: Auswärtiges Amt: Deutsch als Fremdsprache weltweit (2020)

A fent idézett statisztika a magyar viszonyoknál részletesebben vizsgálja a lengyelországi helyzetet. E szerint a magyar jellemzőkhöz képest az iskolarendszeren és egyetemen kívül éppen ellentétes trend figyelhető meg, hiszen tanfolyamokon, magánórákon vagy egyéb módon a korábbinál többen tanulnak németül a lengyeleknél (Auswärtiges Amt, 2020).

Az Oktatási Hivatal köznevelésre vonatkozó adatai szerint a nappali rendszerű oktatásban a német nyelvet tanulók számának változása az alábbi tendenciát mutatja.

2. táblázat: Angolul, németül és spanyolul tanulók száma a nappali rendszerű oktatásban

Idegen nyelv-oktatás				
Tanulók száma nappali rendszerű oktatásban				
Tanév	Általános iskola	Szakközépiskola/Szakiskola	Gimnázium	Szakgimnázium
Német				
1990/1991	186 017	13 165	54 118	46 668
2001/2002	275 652	51 295	116 577	99 179
2019/2020	123 723	22 989	112 923	33 846
Angol				
1990/1991	130 663	4 102	70 993	49 293
2001/2002	336 642	26 565	150 815	130 695
2019/2020	436 601	42 879	169 450	113 300
Spanyol				
1990/1991	-	-	1 585	-
2019/2020	1 158	0	12 560	193

Forrás: OH, 2022

Ahogy a fenti adatsorból látható, a rendszerváltás után megnőtt a nyugati idegen nyelvek iránti érdeklődés, s átvették az addig kötelező orosz nyelv helyét. Ebben szerepet játszottak a megnyíló határok és ezzel együtt a kitáguló utazási lehetőségek, majd gazdasági folyamatok. Bár még nem lettünk az Európai Unió tagállama, mégis egyre több lehetőség nyílt a külföldi munkavállalásra is. Ennek megfelelően 1990/1991-hez képest az elkövetkező 10 évben a középiskolában minimum megduplázódott a németül tanuló diákok száma, az általános iskolában ez növekedés alig 70%-os. Ez a különbség adódhat abból, hogy az általános iskolákban csak egy idegen nyelvet tanulhatnak a tanulók, míg a középiskolákban akár kettőt. A táblázat adatsora nem jelöli, hogy első vagy második idegen nyelvként jelenik meg a német nyelv a diákok tanrendjében. Az ezt követő két évtized viszont drámai csökkenést hoz. Egyedül a gimnáziumok esetében stagnál (még ha nem is nő) a német nyelven tanulók száma.

Meglepőnek tekinthetők az 1990/1991-es adatok, ha az angol nyelven tanulók számával vetjük össze a németet iskolai rendszerben elsajátítók számát. Az általános iskolában németül tanuló 186 017 diákkal szemben az angolt mindössze 130 663-an választották, vagy választhatták. Ennek hátterében talán az állhat, hogy a vidéki általános iskolákban több volt a német, mint az angol tanár, amit az orosz szakos tanárok átképzésével igyekeztek orvosolni.

Az angol nyelv iránti megerősödő kereslet mindennapjainkban is érzékelhető. Meglepő viszont a spanyol nyelv iránti érdeklődés megugrása (Oktatási Hivatal, 2022).

3. táblázat: Angolul, németül és spanyolul tanulók száma a nappali rendszerű oktatásban

Idegennyelv-oktatás				
Tanulók száma nappali rendszerű oktatásban				
Tanév	Általános iskola	Szakközép-iskola / Szakiskola	Gimnázium	Szakgimnázium
Német				
1990/1991	186 017	13 165	54 118	46 668
2001/2002	275 652	51 295	116 577	99 179
2019/2020	123 723	22 989	112 923	33 846
Angol				
1990/1991	130 663	4 102	70 993	49 293
2001/2002	336 642	26 565	150 815	130 695
2019/2020	436 601	42 879	169 450	113 300
Spanyol				
1990/1991	-	-	1 585	-
2019/2020	1 158	0	12 560	193

Forrás: OH, 2022

Nyelvvizsgák helyzete

Az Oktatási Hivatal Nyelvvizsgáztatási Akkreditációs Osztályának honlapján 2013-tól szerepelnek adatok, így vizsgálatom erre az időszakra koncentrálódik.

4. táblázat: A nyelvvizsgák számának bontása nyelvek és évek szerint

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Összesen	2013-22 (%)
Angol nyelven vizsgázók száma	88 521	85 409	96 615	96 041	83 796	89 259	94 148	65 558	67 006	66 954	833 307	73,3
Német nyelven vizsgázók száma	28 530	26 993	28 310	27 842	23 544	22 443	21 926	15 416	14 142	12 311	221 457	19,5
Eszperantó nyelven vizsgázók száma	3 613									244	20 516	1,8
Francia nyelven vizsgázók száma	2 237	2 185	1 981	2 020	1 657	1 447	1 403	979	926	740	15 575	1,4
Spanyol nyelven vizsgázók száma	1 166									769	11 401	1,0
Cigány (lovári)	945									371	10 349	0,9
Olasz nyelven vizsgázók száma	1 287									650	10 209	0,9
Az összes nyelvvizsga száma	127 825	122 885	134 966	134 520	116 759	120 566	124 470	86 026	85 504	83 145	1 136 666	

Forrás: Oktatási Hivatal, 2023

A fenti adatsorból igazolva látszik a német nyelv második idegen nyelvként betöltött szerepe hazánkban. Ha a 2013 és 2022 közötti időszakot vizsgáljuk, megállapítható, hogy minden ötödik vizsgázó német nyelvből (is) tesz nyelvvizsgát. Ugyanakkor nem lehet szó nélkül elmenni a nyelvvizsgázók számában bekövetkező jelentős csökkenés mellett, ami csak részben magyarázható a kedvezőtlen demográfiai folyamatokkal. A kezdeti növekedés (2013-2016), illetve stagnálás (2016-2020) után 2020-ban közel 30%-os visszaesés figyelhető meg. Ez a koronavírus-járvány és a kormány diplomamentő intézkedésének következménye. A kormány a gazdaságvédelmi akcióterv egyik első intézkedéseként lehetővé tette a nyelvvizsga-hiánya miatt beragadt diplomák kiadását. A könnyítés nyomán összesen több mint 137 ezren jutottak diplomához nyelvvizsga nélkül (Csókás, 2020).

5. táblázat: Az angol, illetve német nyelvvizsgák aránya

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Összesen
Az angol nyelvvizsgák aránya	69,3	69,5	71,6	71,4	71,8	74,0	75,6	76,2	78,4	80,5	73,3
A német nyelvvizsgák aránya	22,3	22,0	21,0	20,7	20,2	18,6	17,6	17,9	16,5	14,8	19,5

Forrás: Oktatási Hivatal, 2023

Ha a két legnépszerűbb nyelven belüli tendenciát vizsgáljuk, a nyelvvizsgák terén is szembeűnő az angol térhódítása. Míg 2013-ban még a vizsgázók 22,3%-a választotta a német nyelvet (is), 2022-re ez már a 15%-ot sem éri el. Ennél lényegesen nagyobb aránycsökkenés figyelhető meg a 2010-es évek elején-közepén még népszerűnek számító, könnyűnek ítélt nyelvek esetén, mint például az eszperantó és a lovári cigány. Ez igazolja, hogy a vizsgázók többsége a mindennapi életben hasznosítható nyelvek elsajátításába fekteti az energiáját.

6. táblázat: Sikeres és sikertelen angol és német nyelvvizsgák száma és aránya

	sikeres	sikertelen	összesen	arány
Angol	49 359	17 595	66 954	73,7
Német	8 538	3 773	12 311	69,4
Összesen	60 631	22 514	83 145	72,9

Forrás: Oktatási Hivatal, 2023

Megnyugtató azonban az a tény, hogy a német nyelvvizsgák sikerességi rátája nem sokkal marad el az angol nyelvtől és az összes nyelvvizsgára számított aránytól, annak ellenére, hogy a német egy, főleg az angolhoz képest, nehéz nyelvnek számít.

Nyelvi érettségi vizsgák

A német nyelvű érettségi vizsgák számát és arányát vizsgálva szintén folyamatos csökkenés mutatható ki. 2010 előtt az érettségizőknek még több mint 5%-a választotta a németet vizsgatárgyként (2007 és 2008 kiugró átlaga 5,9 % fölötti), 2011-től viszont folyamatos a csökkenés (2012-ben 5%, 2020-ban már 4% alá került). Az őszi vizsgaidőszakokban ennél lényegesen biztatóbb eredményeket kapunk. Ennek oka az, hogy ekkor arányaiban magasabb az előrehozott érettségi vizsgák száma (43,1 %), ami elsősorban az idegennyelveket (valamint az informatika tantárgyat) érinti leginkább (eduline, 2022). Szembetűnő, hogy a szakképzésben német nyelvből érettségizők aránya a tavaszi érettségi vizsgaidőszak során jelentősen meghaladják az ugyanebből a nyelvből gimnáziumban érettségizőket, néhány évtől eltekintve. Ennek oka, hogy a szakképzésben a tanulók csak egy idegennyelvet tanulnak (néhány kivételtől eltekintve) és ez a nyelv az általános iskolában tanult nyelv tanulásának folytatását jelenti többségében (OH, 2023).

Kéttanítási nyelvű intézmények a köznevelésben (kevésnek tűnik)

Magyarországon összesen 219 kéttanítási nyelvű köznevelési intézmény működik. Ebből tizenöt intézményben van német-magyar kéttanítási nyelvű oktatás. Ebből öt Budapesten. Hét intézményben a némettel párhuzamosan működnek angol kéttanítási nyelvű osztályok is. Két helyszínen ez olasz vagy orosz nyelven történik a német mellett, egy iskolában pedig a spanyol nyelven zajlik még hasonló oktatási forma a német kéttanítási osztályokkal párhuzamosan (OH, 2022).

„A német szerepe a felsőoktatásban is jól látható: az Andrássy Gyula Budapesti Német Nyelvű Egyetem az egyetlen teljes egészében német nyelvű egyetem a német nyelvterületen kívül. Kilenc egyetemen folyik germanisztikai vagy némettanárképzés, és 3258 német állampolgár tanul magyar egyetemeken.” (Karrierlehetőséget nyit a német nyelvtudás? 2018)

Az Európai Unió szakpolitikája és Magyarország helyzete az Európai Unión belül a nyelvtanulás terén

Magyarország a több évig tartó csatlakozási tárgyalásokat követően 2004. május 1-je óta az Európai Unió teljes jogú tagállama. Ez fordulópontot jelentett az oktatásban és a szakképzésben egyaránt, hiszen Magyarország ettől kezdve követi, illetve maga is véleményezheti, ezáltal alakíthatja az EU-s szakpolitikát. Az oktatás és képzés területén az alábbiakban csak azokat a prioritásokat és intézkedéseket, adatokat emeljük ki, melyek szervesen illeszkednek kutatásunk témájához, nevezetesen a nyelvoktatáshoz.

Felmérések az európai polgárok nyelvtudásáról és a nyelvtudás munkahelyi szerepéről

Mindezt alátámasztja egy felmérés, melyet „*Idegennyelvi követelmények a munka világában*” címmel ismertetett Anja Hall 2022. szeptemberében Weimarban egy konferencián, mely azt a kérdést járta körül, miért fontos és hogyan valósítható meg a szakképzés nemzetközivé tétele Németországban. A németországi Oktatásért és Kutatásért felelős minisztérium alá tartozó Bundesinstitut für Berufsbildung (Szakképzési Intézet) felmérése szerint minden ötödik foglalkoztatottnak szüksége van Németországban (21%) 2000-ben egy idegen nyelv ismeretére (angol) a munkahelyén, legalább alapszinten. 16%-kal szemben elvárás, hogy folyékonyan beszéljen és/vagy írjon (köztük: 8% folyékonyan beszél szóban és kommunikál írásban, 2% csak a beszédben, 6% csak írásban). Továbbá a munkavállalók 7%-ával szemben elvárás a magabiztos angol nyelvhasználat az üzleti életben és a munka világában, mind írásban mind szóban. 1998-99-ben még csak a dolgozók 10%-a válaszolta azt, hogy idegennyelv-tudásra van szüksége munkavégzés során, 2006-ban már minden hatodik foglalkoztatottnak volt szüksége (16%) speciális idegennyelv-tudásra a munkahelyén (Hall, 2022).

Egy 2012-ben az EU 27 tagállamában végzett, csaknem 27 000 ember bevonásával készült felmérés szerint az uniós polgárok mindössze egynegyede beszél legalább két idegen nyelvet, 54 százalékuk tud az anyanyelvén kívül más nyelven is kommunikálni.

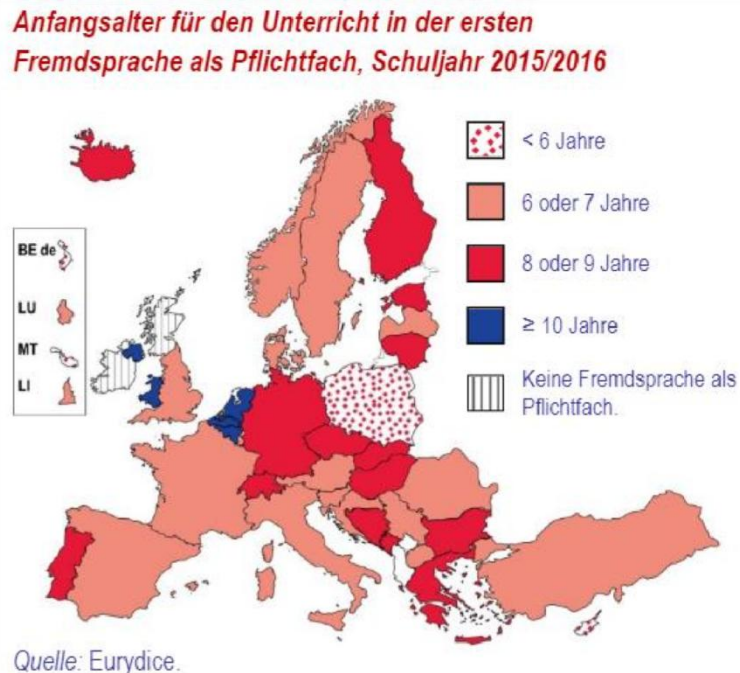
Az idegen nyelvek használatát talán legerőteljesebben a munkakörökkel szemben támasztott nyelvi követelmények befolyásolják. A felsőfokú végzettséget igénylő munkáknál leggyakoribb az elvárás a szakmai idegennyelvi ismeretre (40%) és alapfokú nyelvismeretre (39%). A középszintű végzettséggel betölthető munkakörökben 12%-ban szakmai és 35%-ban alapfokú nyelvismeret szükséges. Ha a tevékenység végzéséhez nem szükséges szakmai végzettség (egyszerű munkakörök), 16%-ban kell rendelkeznie munkavállalónak alapfokú nyelvismerettel, 3%-ban szaknyelvi ismeret is elvárt. Csak mellékesen erősítjük meg, hogy Németországban (ahogyan az várható) 93%-ban az angol nyelv ismeretére van szükség, ugyanakkor minden harmadik munkavállaló (31%) egy második idegennyelv használatára is képes: francia (15%), orosz (7%), török (4%), spanyol (4%) olasz (3%), lengyel (2%) vagy egyéb más nyelv (8%) (Hall, 2022).

Magyarországi helyzet európai uniós viszonylatban

Az Eurydice 2017-ben „*Kulcsszámok a nyelvtanuláshoz Európa iskoláiban*” című publikációjában olyan kérdésekre keres választ, mint milyen nyelveket tanulnak a diákok Európa iskoláiban, milyen korban kezdik el az idegennyelvtanulást (az első és második nyelvet). Milyen nyelvi kompetenciákat érnek el, illetve kellene elérni a tanulóknak a tankötelezettség eléréséig (Eurydice, 2017) Magyarországot tekintve az alábbi tények állapíthatók meg:

Az első idegennyelv kötelező tanulásának megkezdése Magyarországon

8. ábra: Az első idegen nyelv, mint kötelező tantárgy tanításának kezdő életkora, 2015/2016-os tanév

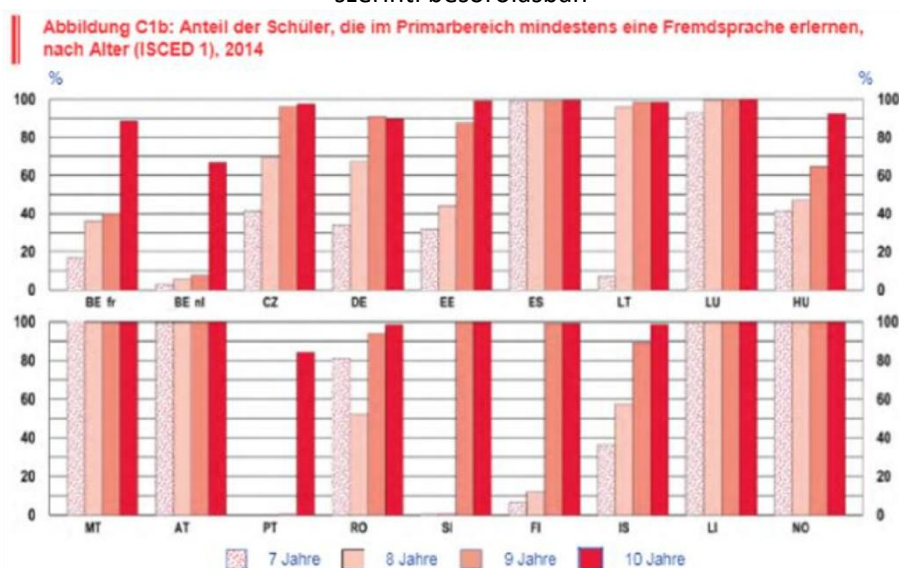

Forrás: Eurydice, 2017

Míg Lengyelországban, Cipruson és Belgium német lakta közösségeiben az első idegen nyelv tanulása már 6 éves kor alatt elkezdődik, az EU tagállamok többségében ez kötelező tantárgyként 6-7 évesen indul. Magyarországon ez 8-9 évesen történik, ezzel Magyarország a középmezőnyben helyezkedik el.

Az alábbi az Eurostat 2016-os statisztikája alapján készített kimutatás arra is rávilágít, hogy az alapfokú oktatásban résztvevő tanulókat vizsgálva, Magyarországon a tanulók közel 10%-a még 10 éves korában sem tanul idegen nyelvet.

9. ábra: Tanulók aránya, akik az alapfokú oktatásban legalább egy idegennyelvet tanulnak, korosztály szerinti besorolásban

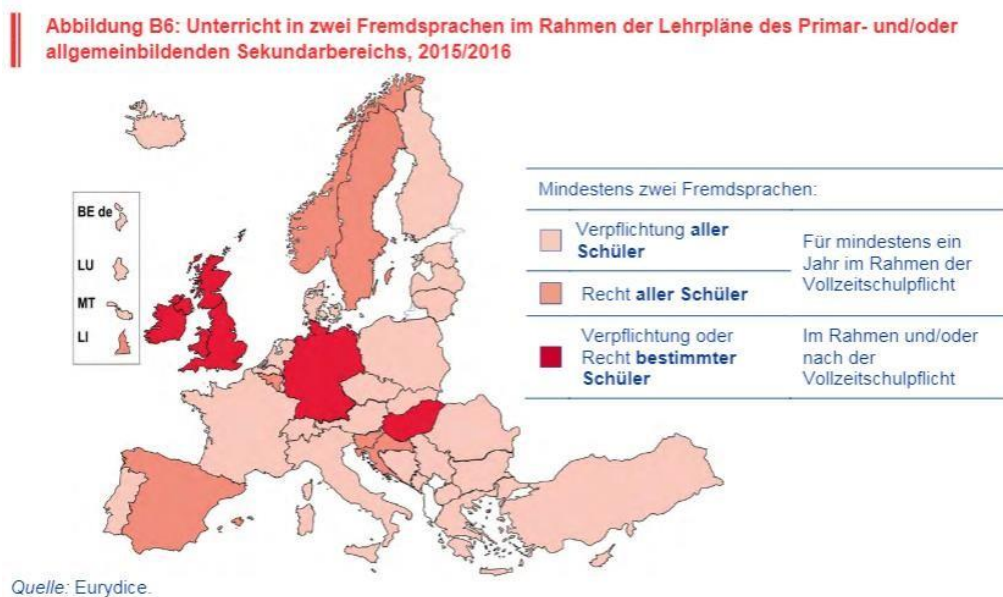
Forrás: Eurydice, 2017

A második idegen nyelv tanulása alap- és csak közismereti képzést nyújtó közép szintű iskolákban nem minden tagállamban kötelező.

Európai Unió szinten 2014-ben a tanulók 59,7%-a tanult két vagy több idegen nyelvet. Ez 2005-ben még csak 46,7% volt. Több tagállamban bár nem kötelező, de mindenki számára elérhető több idegen nyelv tanulásának lehetősége is.

Az alábbi ábra mutatja, hogy a legtöbb európai uniós tagállamban az első idegen nyelv kötelező tantárgyként jelenik meg, míg a második kötelező, szabadon választható tantárgyként szerepel a tantervekben. Magyarország azon kevés tagállamok egyike, ahol a második idegen nyelv csak a tanulók bizonyos köre számára érhető el.

10. ábra: Tanterv szerinti oktatás két idegen nyelven alsó és/vagy felső tagozatnak megfelelő képzésben 2015/2016

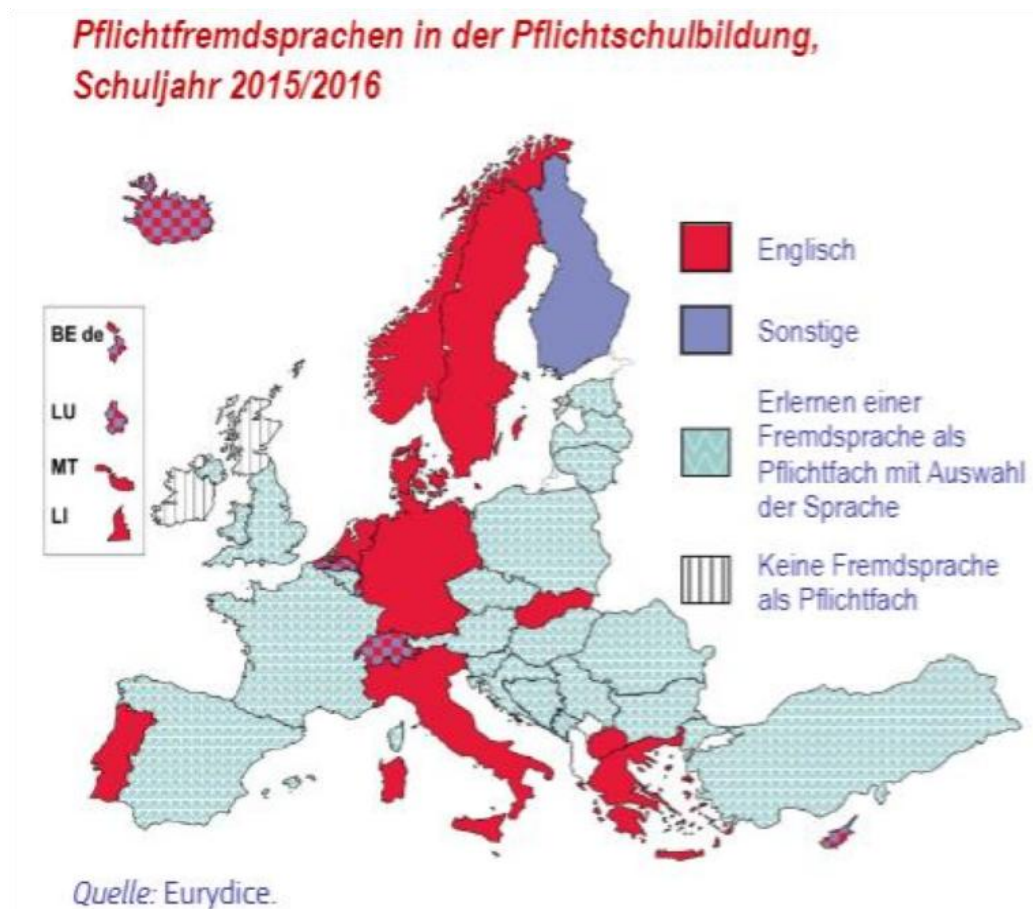
Forrás: Eurydice, 2017 (43.) Jelmagyarázat:

Legalább két idegen nyelv:

■	Kötelezettség minden tanuló számára	Legalább egy évig elérhető a tankötelezettség ideje alatt
■	Jog minden tanuló számára	
■	Bizonyos tanulók kötelezettsége vagy joga	A tankötelezettség keretében vagy azt követően

A leggyakrabban tanult idegen nyelv az angol. 2014-ben a tanulók 97,3%-a tanult angolul, ezt 33%-kal a francia követi. Az tagállamok tanulóinak 23,1%-a tanul németül. A tagállamok közel felében kötelezően előírják az angol nyelv tanulását első idegen nyelvként.

11. ábra: Kötelező nyelvek a tankötelezettség alatt 2015/2016

Forrás: Eurydice, 2017

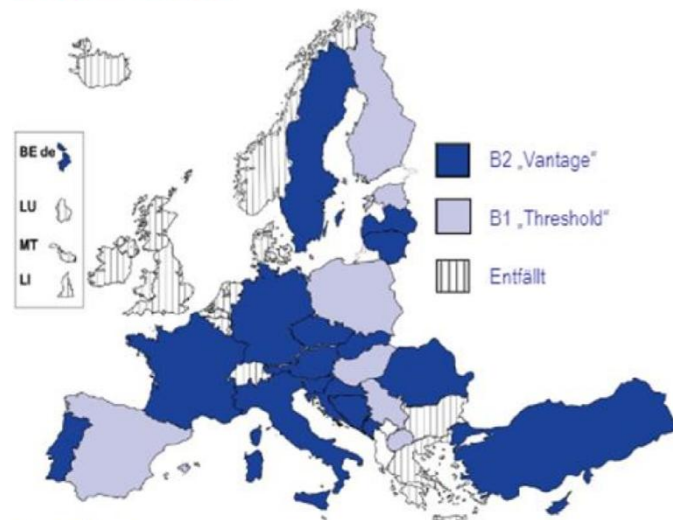
Jelmagyarázat: piros=angol, kék=egyéb, négyzetrácsos=kötelező idegennyelv tanulás a nyelv szabad megválasztásával, vonalas=nincs kötelező idegennyelv tanulás

Magyarország azon országok közé tartozik, ahol a kötelezően tanulandó idegennyelv törvényileg szabadon választható. Ugyanakkor egy Magyarországon 2017-ben végzett idegen nyelvi mérés eredményeiből az is látható, hogy a falusi iskolákba járó gyermekek szülői nem dönthetnek szabadon arról, hogy gyermekük milyen nyelvet tanuljon, mert a községi iskolák 80 százaléka csak egy idegen nyelvet oktat, minden harmadik csak németet (Szabó, 2018). Nyilván ezzel magyarázható, hogy míg a fővárosban tanulóknak csak az egyhatoda tanulja a németet első idegen nyelvként, a községi gyerekeknek több mint harmada.

A tanulóknak tanulmányaik befejezéséig az első idegennyelvből az önálló nyelvhasználat szintjéig kell eljutniuk.

12. ábra: A középiskola elvégzésével minimálisan elvárt nyelvi tudás szintje az első idegennyelvből

Erwartetes Mindestniveau für die erste Fremdsprache am Ende des allgemeinen Sekundarbereichs II (ISCED 3), Schuljahr 2015/2016

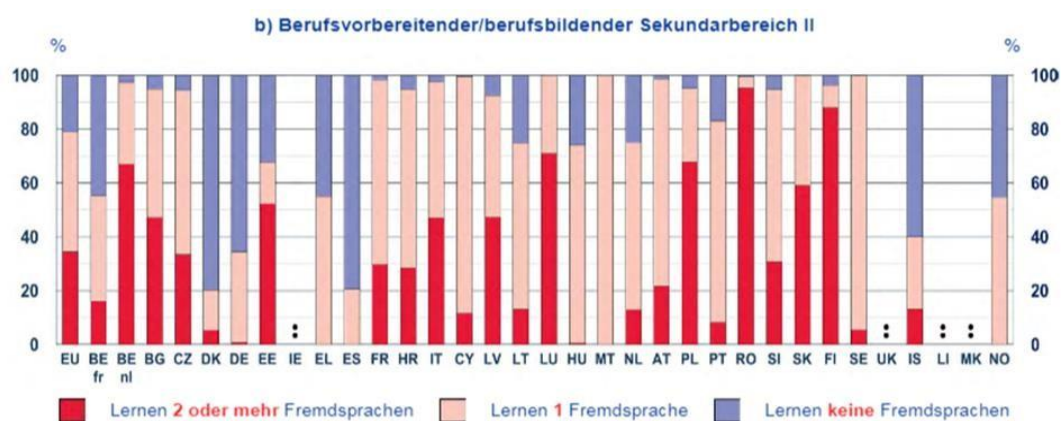
Quelle: Eurydice.

Forrás: Eurydice, 2017

Míg Európa több országában az elvárt nyelvtudásnak el kell érnie a B2-es nyelvi szintet, Magyarországon ez csak a B1-es nyelvi szint, hiszen ez az idegennyelvi érettségi szintje.

A szakképzésben tanulók kevesebb idegennyelvet tanulnak

13. ábra: A szakképzésben tanult idegennyelvek száma

Quelle: Eurydice, auf der Grundlage von Eurostat/UOE-Daten [educ_uae_lang02] (letzte Aktualisierung: 17.02.2017).

Forrás: Eurydice, 2017

Kiugró a fenti táblázatban a romániai adat, ahol tanulók több mint 90%-a középfokú szakképzésben két idegennyelvet tanul. Az EU négy tagállamában csak egyetlen idegennyelvet tanulnak ebben az iskolatípusban, Magyarországon viszont azon kilenc állam egyike, ahol a tanulók kevesebb, mint 10%-a tanulhat két idegennyelvet, és ezzel a szakadék a nyelvtudás szintjét illetően a gimnáziumi

oktatásban, valamint a szakmai végzettséget is nyújtó középfokú oktatásban tanulók között az egyik legmélyebb, európai viszonylatban.

A fenti megállapításokat két megjegyzéssel szeretném árnyalni. Az egyik az iskolarendszerek közötti különbségek figyelembevétele. Míg az EU számos országában az alapfokú általános műveltséget biztosító képzés 4-5-6 évig tart (Primarstufe), addig hazánkban ez általában 8 évfolyamot ölel fel és alsó, valamint felső tagozatra tagolódik, még akkor is, ha a négy-, valamint a hatosztályos gimnáziumokba távozó diákok negyedik, valamint hatodik osztály után iskolát váltanak. Ötödik évfolyamtól kezdődik a legtöbb országban a különböző szintű szakmai és gimnáziumi képzés szétválasztása, ez az úgynevezett Sekundarstufe I, ahol általában 5-12. évfolyamig tanulnak a diákok. Hazánkban ez még a felső tagozat, így a szakmai képzés csak ezután, azaz a Sekundarstufe II-nek megfelelő szinten kezdődik. A 8. évfolyam befejezését követően választhatnak a magyar diákok a középfokú iskolatípusok széles skálájából, melynek egy része (szakiskola, szakképző iskola, technikum, szakgimnázium) a szakképzés területéhez tartozik, míg a másik részét a gimnáziumok adják. Kevés európai országban van a hazai technikumokhoz hasonló iskolatípus, amelyben az ötéves képzés során érettségi és technikus szintű szakképzettség is szerezhető.

A másik szempont az anyanyelvek és a tanult idegennyelvek rokonsági fokának, ezáltal hasonlóságának vitathatatlan ténye. Nem feledkezhetünk meg arról, hogy a magyar egy nehéz és egyetlen világnyelvnek számító idegennyelvhez sem hasonlítható szókinccsel és nyelvtani struktúrával bíró nyelv.

Felhasznált szakirodalom

- Ammon, U. (2010). *Europa spricht kein Deutsch*
https://www.welt.de/welt_print/kultur/article6550655/Europa-spricht-kein-Deutsch.html
2023. 04. 06.
- Ammon, U. (2012). *Welche Rolle spielt Deutsch international?*
<https://www.deutschland.de/de/topic/wissen/bildung-lernen/welche-rolle-spielt-deutsch-international> 2021. 10. 30.
- Auswärtiges Amt (2020): *Deutsch als Fremdsprache weltweit*
<https://www.auswaertigesamt.de/blob/2344738/b2a4e47fdb9e8e2739bab2565f8fe7c2/deutsch-als-fremdsprache-data.pdf> 2023. 04. 22.
- Balogh I. (2022). *A német-magyar gazdasági kapcsolatok - magyar vállalatok esélyei a német piacon* [file:///C:/Users/bazsu/Downloads/duihk-nemet-piac-veszprem-2022-09-08%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/bazsu/Downloads/duihk-nemet-piac-veszprem-2022-09-08%20(3).pdf)
2023. 01. 15.
- Berg, K. (2019). *Zehn Gründe Deutsch zu lernen*
<https://www.deutschland.de/de/topic/wissen/zehneberzeugende-gruende-deutsch-zu-lernen> 2021. 10. 30.
- Berufsbildung ohne Grenzen (2012). *Mehrsprachigkeit in Europa* <https://www.berufsbildung-ohnegrenzen.de/mobipedia/newsarchiv-mobipedia/news-detailansicht-mobipedia/news-meldung/mehrsprachigkeit-in-europa/> 2023. 04. 05.
- Cívishír (2022). *Indul az első tanév a Debreceni Német Általános Iskolában*
<https://civishir.hu/helyben-jaro/2022/01/indul-az-első-tanev-a-debreceni-nemet-altalános-iskolában> 2023. 04. 05.
- Csókás A. (2020). *Óriási anyagi veszteséget okozott a vizsgaközpontoknak a járvány*
<https://magyarnemzet.hu/belfold/2020/10/oriasi-anyagi-veszteseket-okozott-a-vizsgaközpontoknak-a-jarvany> 2023. 04. 07.
- Dehir.hu (2022). *Papp László: Debrecenben 2025-ig minden egyes iparterületre szánt négyzetméter befektetőre talál majd,* <https://www.dehir.hu/debrecen/papp-laszlo-debrecen-gazdasagfejlesztesrolbeszelt-nagyvaradon/2022/05/26/> 2023. 04. 09.

- DTIHK (2015). *Deutschkenntnisse für Führungs- und Fachkräfte ein wesentlicher Karrierevorteil* <https://tschechien.ahk.de/newsroom/news/news-details/dtihk-umfrage-deutschkenntnisse-fuerfuehrungs-und-fachkraefte-ein-wesentlicher-karrierevorteil> 2023. 04. 07.
- DUIHK (2022). *Külső kockázatok mérséklék a magyarországi német vállalatok gazdasági várakozásait*, 2023. 04. 06. Deutsch. Karriere. Erfolg. <https://deutschkarriereerfolg.wordpress.com/> 2023. 01. 03.
- Diez-Holz, L. (2012). *Deutsche Sprache als Wissenschaftssprache erhalten: Pro und Contra* <https://www.ingenieur.de/karriere/bildung/studium/deutsche-sprache-wissenschaftssprache-erhalten-pro-contra/> 2021. 10. 25.
- Dóka M. (2022). *A német-magyar viszony különleges Európában* https://www.vg.hu/nemzetkozigazdasag/2022/11/a-nemet-magyar-viszony-kulonleges-europaban?fbclid=IwAR0U16Uo8LV1dGCKqtIDExW-f842nn9qp-zmMi9aNEkfwP_HefViFaH2g 2023. 01. 15.
- Európai Bizottság (2017). *Schlüsselzahlen zum Sprachenlernen an den Schulen in Europa* <file:///C:/Users/bazsu/Downloads/schl%C3%BCsselzahlen%20zum%20sprachenlernen%20an%20den%20schulen-EC0417438DEN.pdf>, 2023. 04. 06.
- Európai Bizottság (2017). *Schlüsselzahlen zum Sprachenlernen an den Schulen in Europa* <file:///C:/Users/bazsu/Downloads/schl%C3%BCsselzahlen%20zum%20sprachenlernen%20an%20den%20schulen-ECXA17001DEN.pdf>, 2023. 04. 07.
- Európai Bizottság (n.a.). *A többnyelvűségi politikáról* <https://education.ec.europa.eu/hu/focus-topics/improving-quality/multilingualism/about-multilingualism-policy>, 2023. 04. 06.
- Európai Bizottság (2018). *Vorschlag für eine Empfehlung des Rates zu einem umfassenden Ansatz für das Lehren und Lernen von Sprachen*, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/DE/TXT/HTML/?uri=CELEX:52018DC0272&from=EN>, 2023. 04. 05.
- Firmax Hungary (n.a.). *Warum in Ungarn investieren?* <https://www.firmaxhungary.com/de/uberungarn/warum-in-ungarn-investieren/>, 2023. 04. 10.
- Global peo services (2022). *Top 15 Countries by GDP in 2022* https://globalpeoservices.com/top-15-countries-by-gdp-in-2022/?fbclid=IwAR1Lfp2fL7VC7M8j1mOSsDF_VG2uVvVA6W1FE1QCyKFnFjzQL_4o7XUvw4, 2023. 01. 15.
- Goethe Institut (n.a.). *Warum Deutsch lernen? 10 Gründe für Deutsch* <https://www.goethe.de/de/spr/wdl.html>, 2023. 01. 15.
- Hall, A. (2022). *Fremdsprachenanforderungen in der Arbeitswelt*, BIBB, Weimar, https://www.na-bibb.de/fileadmin/user_upload/na-bibb.de/Dokumente/05_Service/01_Veranstaltungen/2022/Dokumentation_Jahrestagung/Hal_Fremdsprachen_ETB2018_221010.pdf, 2023. 04. 05.
- Hanthy K. (2019). *Szólalozat*, <https://magyarnemzet.hu/lugas-rovat/2019/02/szodalozat>, 2023. 04. 09.
- hbmo (n.a.). *A vármegye gazdasága* <https://hbmo.hu/portal/a-megye-gazdasaga/>, 2023. 04. 08.
- hbmo (2020). *Helyzetelemzés Hajdú-Bihar megye* https://www.uni-miskolc.hu/files/11816/HB_1205.pdf, 2023. 04. 08.
- Hrbeková, J. (2017). *Deutschkenntnisse wichtig für die Karriere* <https://dersi.rtv.s.sk/clanky/wirtschaft/149324/deutschkenntnisse-wichtig-fur-die-karriere> 2023. 04. 07.
- Industrie Magazin (2017). *Fremdsprachen in der slowakischen Industrie: Besser Deutsch als Englisch* <https://industriemagazin.at/artikel/fremdsprachen-in-der-slowakischen-industrie-besser-deutsch-als-englisch/>, 2023. 04. 07.
- Innovációs és Technológiai Minisztérium (2019). *Szakképzés 4.0* [file:///C:/Users/bazsu/Downloads/szakkepzes-4.0%20\(9\).pdf](file:///C:/Users/bazsu/Downloads/szakkepzes-4.0%20(9).pdf), 2023. 04. 22.
- Innovációs és Technológiai Minisztérium (2019). *A szakképzésről szóló 2019. évi LXXX. törvény és a szakképzésről szóló törvény végrehajtásáról szóló 12/2020. (II. 7.) Korm. rendelet* <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a2000012.kor>, 2023. 04. 10.

- KSH (n.a.). *Egy főre jutó bruttó hazai termék vármegye és régió szerint* https://www.ksh.hu/stadat_files/gdp/hu/gdp0078.html, 2023. 03. 06.
- KSH (n.a.). *Külföldi irányítású vállalkozások Magyarországon, 2020* https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/kulf_irany_vall/2020/index.html#sszefoglals, 2023. 04. 09.
- KSH (n.a.). *Külföldi közvetlen tőke-befektetések Magyarországon vármegye és régió szerint* https://www.ksh.hu/stadat_files/gsz/hu/gsz0039.html, 2023. 02. 13.
- Kutek, M. (2021). *Deutschkenntnisse als Erfolgsfaktor auf dem polnischen Arbeitsmarkt* <https://www.linkedin.com/pulse/deutschkenntnisse-als-erfolgsfaktor-auf-dem-polnischen-kutek/?originalSubdomain=de>, 2023. 04. 08.
- Magyarország Nagykövetsége Berlin (n.a.). *Magyar-német gazdasági kapcsolatok* <https://berlin.mfa.gov.hu/page/nemet-magyar-gazdasagi-kapcsolatok>, 2023. 02. 15.
- Ministerium für Schule und Ausbildung NRW (n.a.). *Internationalisierung der Berufsausbildung* <https://www.berufsbildung.nrw.de/cms/bildungsganguebergreifende-themen/idb/>, 2023. 04. 05.
- MTI (2018). *Karrierlehetőségeket nyit a német nyelvtudás?* <https://hirado.hu/belfold/kozelet/cikk/2018/02/15/karrierlehetoseget-nyit-a-nemet-nyelvtudas/#>, 2023. 01. 05.
- Németh V. (2021). *Mi a német-magyar gazdasági kapcsolatok receptjének titkos összetevője?* https://danubecapital.hu/blog/mi-a-nemet-magyar-gazdasagi-kapcsolatok-receptjenek-titkososszetevoje/?fbclid=IwAR2v2RJ6bX0scbTOL5C4DIWo3-eCaNZdbn8EqkdD9uRn5r_Fv6aGCA_OHSQ, 2023. 01. 15.
- Oktatási Hivatal NYAK (n.a.). *Nyelvvizsga-statisztikák* <https://nyak.oh.gov.hu/doc/statisztika.asp>, 2023. 04. 10.
- Pető S. (2021). *Hajdú-Bihar bivalyerős lendületet vett*, <https://www.vg.hu/vilaggazdasag-magyargazdasag/2021/08/hajdu-bihar-bivalyeros-lenduletet-vett>, 2023. 02. 13.
- Pusztai Zs. (2020). *Szakképzés 4.0 – új lehetőségek a szakképzésben Vet 4.0* <http://unipub.lib.uni-corvinus.hu/6270/1/document4.pdf>, 2023. 04. 09.
- Sereg A. (2022). *A német a második legkedveltebb idegen nyelv Magyarországon*, <https://index.hu/belfold/2022/03/28/a-nemet-a-masodik-legkedveltebb-idegen-nyelv-magyarorszag/>, 2023. 05. 10.
- Szabó F. (2018). *Nem kötelező az angoltanulás az általános iskolákban, pedig ezzel mindenki jól járna*, https://eduline.hu/nyelvtanulas/angoltanitas_E8ZGBA, 2023. 04. 05.
- Statista (2023). *Gross domestic product at current market prices of selected European countries in 2021* https://www.statista.com/statistics/685925/gdp-of-european-countries/?fbclid=IwAR2Kvddxko_jPOGmq4hgwCaD1IPbU7DTnFdEefXmTjQdISs65twepDA7PIY, 2023. 01. 15.
- Study in Germany: *15 Gründe, warum du unbedingt Deutsch lernen solltest*, <https://www.studyingin-germany.org/de/15-grunde-warum-du-unbedingt-deutsch-lernen-solltest/>, 2021. 10. 27.
- Trautnitz, G. (n.a.). *Umfrage zur Bedeutung von Deutschkenntnissen in Unternehmen aus deutschsprachigen Ländern* <file:///C:/Users/bazsu/Documents/BME/SZAKDOLGO-ZAT/Forr%C3%A1sok,%20let%C3%B6lt%C3%A9sek/Feldolgozott/DKE%20Forschungsstudie%20Ergebnisse.pdf>, 2023. 04. 08.
- Üzletember vagyok (n.a.). *Gazdaság* <http://business.debrecen.hu/gazdasag>, 2023. 04. 08.